

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τμήμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης (Ι.Φ.Ε.)

Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Ιστορία και Φιλοσοφία των Επιστημών και της Τεχνολογίας (Ι.Φ.Ε.Τ.)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

του

Ευάγγελου Φασόη

Επιβλέπων Καθηγητής:

κ. Θεολόγου Κώστας (ΣΕΜΦΕ)

Αναγνώστες Καθηγητές:

κκ. Δημητράκόπουλος Κώστας (ΙΦΕ), Κουτούγκος Άρης (ΙΦΕ)

Αθήνα

Δεκέμβριος 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σ 4
2. ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ, ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ, ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	σ 5
3. ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΙΑΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	σ 7
4. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΟΤΗΤΑΣ	σ 9
5. DIGISEIN Ή Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΕΙΝΑΙ	σ 12
6. ΠΡΟΟΠΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΨΗΦΙΑΚΗ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ	σ 17
7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ	σ 20
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σ 23
9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σ 24
10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σ 25
11. ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	σ 34
12. ABSTRACT	σ 35

Η ψ ΗΦΙΑΚΟΤΗΤΑ

&

οι ν έες α φηγήσεις τ ου ϕ αντασιακού

π ΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ

σ υνθήκες της α νθρώπινης κ ατάστασης

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα μου αφορά τη σχέση της ψηφιακότητας¹ με τις νέες αφηγήσεις του φαντασιακού. Πρόκειται για ένα διεπιστημονικό εγχείρημα που φιλοδοξεί να προσεγγίσει ιδιάζουσες πλευρές της ψηφιακής εποχής όπως βιώνουμε στις ημέρες μας. Η προβληματική μου, σχετικά με τη θεματική της ψηφιακότητας, επιλέγει ποικίλους μεθοδολογικούς τρόπους από διαφορετικούς, αλλά συναφείς, τομείς της επιστημονικής γνώσης.

Με εργαλείο τη μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθώ, όπως την παραθέτω και την τεκμηριώνω παρακάτω, προτείνω τη σύνταξη ενός γενικευμένου εννοιολογικού πλαισίου βάσει του οποίου θα μπορούσαμε να περιγράψουμε, να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε το σύνολο του ψηφιακού γίγνεσθαι, τόσο σε πρακτικό όσο και θεωρητικό πεδίο εκφάνσεων.

Το εργαλείο της μεθοδολογικής προσέγγισης που επιλέγω συνοψίζεται στο παρακάτω σχέδιο ανάπτυξης και αποτελεί ένα θεωρητικό εννοιολογικό τρίπτυχο με διακριτά βήματα υλοποίησης και την ακόλουθη διατεταγμένη σειρά:

α. Να προσδιορίσουμε ορισμούς και όρους που θα φανούν χρήσιμοι στη σύλληψη αυτής της «νέας πραγματικότητας».

β. Να εφαρμόσουμε σύγχρονα μεθοδολογικά εργαλεία από αυστηρούς επιστημονικούς τομείς και γνωσιολογικές θεωρήσεις, όπως η ανθρωπολογία, η βιολογία, η φιλοσοφία της γλώσσας, η ψυχολογία, η φαινομενολογία και η φιλοσοφία των συναισθημάτων, αλλά επίσης και η κβαντομηχανική, η τοπολογία και τα αφηρημένα μαθηματικά.

¹ Η εμφάνιση των τεχνικών όρων ακολουθεί τη συγκεκριμένη μορφή παράθεσης, με πλάγια γράμματα, κατά τρόπο, ώστε να διαθέτουν μια διακριτή αυτονομία εντός του κειμένου και να σηματοδοτούν την επιζητούμενη συνέχειά τους, όπου, και στο βαθμό όπου, αυτό επιτυγχάνεται.

γ. Να «συντάξουμε» ή διαμορφώσουμε μια ενιαία θεωρητική πλατφόρμα, ένα υπόβαθρο με την προοπτική μιας θεωρίας, την οποία θα εναρμονίσουμε, κατά το πληρέστερο, με τις σύγχρονες επιστημολογικές και γνωσιοθεωρητικές απαιτήσεις.

2. ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ, ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ, ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Ο τίτλος της εργασίας αποτελείται από μια σειρά όρων που οφείλουμε να επεξηγήσουμε. Η ψηφιακότητα ορίζεται ως ο λόγος περί του ψηφιακού αντικειμένου. Είναι προφανές ότι οι ορισμοί των όρων του "ψηφιακού" και του "αντικειμένου" αποτελούν εξίσου διερευνητικό πεδίο, ήτοι χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης, αλλά για τους στόχους της παρούσης εργασίας θα αρκεστούμε στην απλή αναφορά τους.

Ονομάζουμε προγραμματικές συνθήκες ανθρώπινης κατάστασης, τα συστήματα που εμφανίζονται στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας, με τρόπο ώστε να αποτελούν καταστατικούς μετασχηματισμούς και συνθέσεις διανόησης, αντίληψης, πρακτικής και τεχνογνωσίας, που τα αποκαλούμε σχέδια ή σχεδιασμούς παραγωγής, αναπαραγωγής και διαμοιρασμού, και τα οποία εκφράζονται μέσω αφηγηματικών διαδικασιών, με υποδείγματα και παραδείγματα ικανά να μετατρέπουν το σύνολο της γνωσιακής και αντιληπτικής βάσης του ανθρώπου σε διευρυμένα ή νέα πρότυπα, αφηγήσεις, υποδείγματα και παραδείγματα. Ουσιαστικά, εξετάζουμε τις μεταγραφές και τις μετακυλήσεις από σχέδιο σε σχέδιο, σε ένα βαθύ και μακρύ ιστορικό χρόνο, από τις απαρχές έως και τη σύγχρονη ψηφιακότητα.

Το εγχείρημα αφορά στον εντοπισμό ορισμένων καταστατικών, διατακτικών και προγραμματικών μετασχηματισμών ή μορφισμών μιας διαχρονικής ανθρωπολογικής δραστηριότητας.

Κύρια εννοιολογικά εργαλεία προτείνονται, επιλέγονται και προκρίνονται: η αποβλεπτικότητα, η αναστοχαστικότητα και η προοπτικότητα.²

Με το παραπάνω τρίπτυχο, ας διερευνήσουμε την «υλικότητα»³ της ψηφιακότητας. Και τα σημεία τα οποία θα διέλθουμε, έχουν ως ακολούθως:

Σημείο 1: τα «σχέδια» του ανθρώπου.⁴

Σημείο 2: η ψηφιακότητα ως καταστατική συνθήκη (νέα, αναδιαμορφωμένη ή διευρυμένη),

Σημείο 3: η ψηφιακότητα ως σχεδιασμός υλοποίησης (με ετεροπροσδιορισμένους ή αυτοπροσδιοριστικούς όρους),

² Αποβλεπτικότητα είναι όταν αποβλέπει ή στοχεύει η ύπαρξη σε συγκεκριμένους στόχους. Άλλως, ονομάζεται και προθετικότητα. «Το Είναι είναι αποβλεπτικό». Η αναστοχαστικότητα, ως φιλοσοφικός όρος ανάγεται στον Καντ και όχι μόνο, αλλά και με αριστοτελική σημασία, αναφέρεται στο ξανακοίταγμα της πορείας, της ιστορίας, των θεμάτων μιας ενότητας. Και η προοπτικότητα είναι μάλλον νιτσεϊκού τύπου ορολογία που επιδιώκει την υπέρβαση τόσο της αποβλεπτικότητας όσο και της αναστοχαστικότητας, και επιχειρεί να παράγει έργο εκλεπτυσμένο των ιδιαίτερων ανθρωπίνων καταστάσεων που αφορούν στην ευθύνη του ατόμου.

³ Για την κατανόηση αυτής της «υλικότητας» του ψηφιακού αντικειμένου, είναι απαραίτητο να εκκινήσουμε από ένα διαφορετικό εννοιολογικό σύστημα, και αυτό το διαφορετικό σημείο εκκίνησης μας προσφέρεται από την αφηγηματικότητα, μέσω της οποίας προσεγγίζουμε τα οριακά σχέδια του ανθρώπου, όπως τα ορίσαμε παραπάνω.

⁴ Ως σχέδια ορίζουμε κάποιους θεμελιώδεις μετασχηματισμούς, όπως αυτοί εμφανίζονται σε μια μακρά διαχρονική σειρά εστιασμένων «σχεδιαστικών» μορφωμάτων της ανθρωπίνης περιπέτειας.

Σημείο 4: η ψηφιακότητα ως διατακτική υπερδομή ενός πραγματολογικού περιεχομένου,

Σημείο 5: η ψηφιακότητα ως επιτελεστικό σύστημα πολλαπλών αναπαραγωγικών μορφωμάτων, και τέλος,

Σημείο 6: η ψηφιακότητα ως αυτό που ορίζεται linear/non-linear, ήτοι οριζόντιες ή κάθετες στρατηγικές ανάπτυξης και διασποράς.

3. ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΙΑΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Ας έρθουμε τώρα στο φαντασιακό και να το εξετάσουμε. Αρχικά, το θέτουμε ως ένα πεδίο υπερβατολογικής⁵ αλληλεπίδρασης. Επίσης, το φαντασιακό θα πρέπει να διαχωριστεί και από το φανταστικό και από τη φαντασία. Το φαντασιακό αποτελεί ένα πεδίο, ένα υπόβαθρο, επάνω στο οποίο διαπραγματώνονται αλληλεπιδράσεις τις οποίες ορίζουμε με τους όρους, «πραγματικό», «φανταστικό», «εξωτερικό», «εσωτερικό», «κόσμος», «ύπαρξη», «είναι», «ον», κ.ά. Πρόκειται για ένα μεταίχμιο, για ένα μετέωρο μεταίχμιο διαμορφούμενο, το οποίο διαρκώς μετασχηματίζεται και μεταμορφώνεται, και με βιολογικούς όρους, θα μπορούσε να προσομοιάζει στις λειτουργίες που επιτελεί ο εγκεφαλικός φλοιός. Είναι, ακριβώς, η περιοχή των συνάψεων.

⁵ Υπερβατολογικό, σημειώνουμε, ότι ορίζεται από τον Καντ ως το ενάντιο στο υπερβατικό και σύμφωνα με το οποίο η ανθρώπινη διάνοια καθορίζεται από ανυπέρβλητα όρια της ανθρώπινης φύσης και γνώσης. Παράδειγμα η επιχειρηματολογία περί της ύπαρξης του Θεού ή όχι, ανήκει θεωρητικά στη σφαίρα του υπερβατικού και δεν υπάρχει τρόπος υπερβατολογικής προσέγγισης, ήτοι ξεπερνάει τη διανοητική και γνωσιολογικά εμπειρική ικανότητα της ανθρώπινης φύσης και κατάστασης.

Οι εποπτείες, ή νοητικές διαδικασίες, που μας ενδιαφέρουν (και μέσω των οποίων έχουμε την πρόθεση να εξετάσουμε την περιοχή του ψηφιακού ή ψηφιοποιημένου χώρου) συντελούνται ακριβώς σε αυτή την περιοχή των αλληπάλληλων μεταμορφισμών και μπορούν να διαχωριστούν σε τρεις ευκρινείς άξονες. Οι άξονες αυτοί είναι:

- οι Επιστημολογικές κατηγοριοποιήσεις,
- οι Γνωσιολογικές συνδέσεις και
- τα Οντολογικά θεμέλια.

Πρόκειται για καθαρούς και διαχωρισμένους τομείς ή περιοχές εντός των οποίων, θεωρητικά, έχω τη δυνατότητα να αφοσιωθώ και να «εποπτεύσω» με διακριτό και αποτελεσματικό μεθοδολογικό τρόπο το σύνολο της θεματικής του αντικειμένου μου.⁶

⁶ Η προσοχή μας, πλέον, εστιάζεται στην εννοιολογική οριοθέτηση και, ειδικότερα με το επιστημολογικό, οριοθετείται μια συγκεκριμένη περιγραφή, ήτοι, απαντώ στο γενικό ερώτημα που τίθεται από το «τί είναι αυτό;», με έμφαση στο αριστοτελικό «τί». Τί είναι αυτό; Η απάντηση προκύπτει όταν μεταχειρίζομαι επιστημονικές θεωρήσεις και εντός του επιστημολογικού πεδίου διαμορφώνω μια «περιγραφή» του εξεταζόμενου αντικειμένου. Για να έχω μια κατανόηση όμως οφείλω να υπερβώ την απλή περιγραφή και να εξετάσω ένα διαφορετικό ερώτημα. Να εξετάσω το «Πώς;». Σε ένα παράδειγμα, επιστημολογικά, μπορώ να περιγράψω έννοιες όπως «το Σύμπαν» ή «η Ύπαρξη» ή «η Μάζα», αλλά γνωσιολογικά οφείλω να απαντήσω στο ερώτημα «Πώς είναι;» ή «Πώς αυτό υπάρχει;», έτσι ώστε να διαθέτω εξίσου μια κατανόηση του θέματος. Τέλος, προσεγγίζω μια ερμηνεία του θέματος, σύμφωνα με οντολογικά θεμέλια, και οφείλω να απαντήσω στο ερώτημα «Γιατί;» ή «Γιατί αυτό είναι;», όπως στις περιπτώσεις: «Γιατί υπάρχει Κόσμος;» «Γιατί υπάρχει ηθική;» «Γιατί αισθάνομαι πόνο;», κ.ά, και ως εκ τούτου, τελικά, προσανατολίζομαι στη διερεύνηση των οντολογικών θεμελίων.

Καταληκτικά, ο προβληματισμός μεταφέρεται (διαμοιράζεται) ανάμεσα στις λειτουργικές αξιώσεις και τις επιμέρους διακρίσεις. Εφόσον, οριοθετήσω αυτές τις λειτουργικές και επιτελεστικές αξιώσεις της ψηφιακότητας, θα έχω αγγίξει τη βαθύτερη σημασία της. Οι λειτουργικές αξιώσεις που αναδύονται από τη σημασία του ψηφιακού αντικειμένου, ήτοι, οι κατευθυντήριοι ορισμοί που σχετίζονται άμεσα με τις πραγματώσεις του, ή άλλως τις «υλοποιήσεις» του, είναι οι έννοιες:

- της χρήσης,
- της δράσης και
- της διάδρασης.

Αφού εντοπίσουμε, πρωτίστως, τη διαφορετικότητά τους, θα πρέπει να εξηγήσουμε αυτές τις διαφορές και να τις καταδείξουμε, μέσα από τα χαρακτηριστικά τους. Αυτές τις έννοιες θα εξετάσουμε παρακάτω.

4. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΟΤΗΤΑΣ

Προηγουμένως, όμως, θα πρέπει να ορίσουμε μια αξιωματική θεωρία βάσει της οποίας η ψηφιακότητα θα αποκτήσει το κατάλληλο περιβάλλον, ώστε να αναχθεί σε ελεγχόμενη και συστηματική εποπτεία για την ασφαλέστερη εξέτασή της. Η αρχή που προτείνεται, εδώ, και θα μπορούσε να ονομαστεί αρχή της κωδικοποίησης, στηρίζεται στο ιδιαίτερο όσο και κοινό στοιχείο της μεταγραφής, (της μεταστοιχείωσης υπό κάποια έννοια), βάσει της οποίας το σύνολο των δεδομένων που απαρτίζουν μια θεματική ενότητα ή ένα εποπτικό αντικείμενο, δύναται να μετασχηματιστεί σε ένα άλλο διαφορετικό πεδίο εποπτείας και να αποτελέσει «εκ νέου» αυτοτελή ενότητα αίσθησης, εμπειρίας και επιστήμης. Συγκεκριμένα, εδώ, εκλαμβάνουμε ως κύριο ιδιάζον χαρακτηριστικό τη δημιουργία του κώδικα, που επιτρέπει τη μεταγραφή ή μεταμορφισμό σε ψηφίδες/ψηφία (digit) και

μας αποδίδει το αιτούμενο της ψηφιοποίησης. Αυτό το χαρακτηριστικό ορίζεται ως «κωδικοποίηση» και μας αναδεικνύει τη σημασία της αρχής της κωδικοποίησης, ήτοι με αυστηρούς όρους μια αξιωματική θεωρία⁷ για την ψηφιακότητα.

Με στόχο την καλύτερη αποσαφήνιση της παραπάνω αρχής, ώστε να τη θέσουμε σε πλήρη λειτουργία και αξιοποίηση, αυτή η αξιωματική θεωρία της κωδικοποίησης, οφείλει να προσδιορισθεί και να εμπλουτιστεί με τις κατάλληλες υποδομές, ή με τον καθορισμό των νόμων που τη διέπουν. Το τρίπτυχο αυτών των κανόνων ακολουθεί την εξής σειρά:

- Πρώτος κανόνας, ορίζεται η αντικειμενοποίηση ή πραγμάτωση, ήτοι η εννοιολογική κατασκευή αντικειμένων ή παραγωγή «πραγμάτων».
- Δεύτερος κανόνας, ορίζεται η εντολοποίηση ή παραγωγή «λόγου».
- Τρίτος κανόνας, ορίζεται η συστηματοποίηση ή παραγωγή «κώδικα».

Όλα τα παραπάνω, συνθέτουν μια πλήρη διαδικασία θεωρητικοποίησης και ενός πλαισίου εννοιολογικής προσέγγισης κάθε

⁷ Οι αξιωματικές θεωρίες πραγματώνουν/υλοποιούν βάσει της συλλογής των δεδομένων της εμπειρίας, της εννοιολογικής οροθέτησης κατάλληλων ορισμών/αντικειμένων, την επιλογή των μεθοδολογικών εργαλείων έρευνας, προσέγγισης και ελέγχου, ήτοι «επαλήθευσης» και «ισχύος» των δεδομένων υπό την εννοιολογική δυναμική, και τέλος, την κατασκευή μιας αξιωματικής θεώρησης που ολοκληρώνει παραγωγικά το σύνολο των υπό εξέταση δεδομένων. Το παραπάνω σχήμα εντάσσεται στις πρακτικές του λογικού θετικισμού, χωρίς να εγείρει το γνωστό αμφισβητούμενο αίτημα της αποκλειστικής και απαρέγκλιτης «αλήθειας», που τόσο πλήγωσε το κύρος αυτής της σχολής. Διατηρεί τη δυναμική της επιστημονικής ερευνητικής διαύγειας και σέβεται, ταυτόχρονα, τα διδάγματα του ιστορικισμού και της συμβασιοκρατίας.

δυνατού ψηφιακού συμβάντος και με τον όρο «ψηφιακά συμβάντα» εντοπίζουμε το βαθύτερο πυρήνα ενός ψηφιακού γίγνεσθαι, ή ενός ψηφιακού καταστατικού. Τα κοινά χαρακτηριστικά ή, άλλως, οι κοινοί τόποι/στοιχεία που ενώνουν το αφηγηματικό καταστατικό του ψηφιακού και το αφηγηματικό καταστατικό του φαντασιακού, εδώ, συνταιριάζουν και συναποτελούν ένα ευρύτερο πεδίο μεγάλων αφηγήσεων ή ανθρωπολογικών σχεδίων/πραγματώσεων της ανθρώπινης περιπέτειας. Κοινά «αφηγηματικά» στοιχεία των σχεδίων/πραγματώσεων είναι:

- η διάκριση,
- η ιεράρχηση και
- η κανονικοποίηση.

Αυτή η σειρά αποτελεί το μεγάλο πρότυπο ή μοτίβο των επαναληπτικών κινήσεων που διαμορφώνουν τα διαχρονικά διατακτικά υποδείγματα ή παραδείγματα, σύμφωνα με τα οποία συντάσσεται και η περιοχή του ψηφιακού αντικειμένου.⁸

⁸ Η διάκριση αναπτύσσεται με τα χαρακτηριστικά της δράσης/πράξης και της διάνοιξης με τη σημασία «της επιστροφής στο κέλυφος». Και αυτός είναι, κατά τον Χάιντεγκερ, ο ορισμός της *ερριμενότητας* εντός του κόσμου. Η *ιεράρχηση* αναπτύσσεται με τα χαρακτηριστικά της χρήσης, του ελέγχου και της διαχείρισης με τη σημασία «ενός δάσους εντολών». Εδώ, αναγνωρίζεται η, κατά Λεβινάς, προσέγγιση της λειτουργίας και σημασίας του λόγου. Τέλος, η *κανονικοποίηση* αποκτά τη σημασία της απορρόφησης, της διαθεσιμότητας και της σπασμωδικότητας, ως γενικές αρχές μιας βιολογικής διεργασίας, μιας οσμωτικής βιοχημικής διαδικασίας του *αυτοποιητικού* όντος.

5. DIGISEIN Ή Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΕΙΝΑΙ

Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι ο άνθρωπος *DigiSein*⁹. Εφόσον, έχουμε στοχεύσει στον ανθρωπολογικό παράγοντα και πώς αυτός ο τομέας σχετίζεται με την ψηφιακότητα, που εξαρχής θέσαμε στο επίκεντρο της διερευνητικής μας εργασίας, οφείλουμε να παρουσιάσουμε άμεσα τα συμπεράσματα και τις προτάσεις που έχουμε συλλέξει.

Τι είναι όμως αυτός ο άνθρωπος *DigiSein*; Για να διερευνήσουμε το επίμαχο σημείο της εργασίας μου, θα πρέπει να επανέλθουμε στην αξιωματική θεωρία της ψηφιακότητας ή αρχή της κωδικοποίησης. Είχαμε καθορίσει το τρίπτυχο δράσης/χρήσης/διάδρασης. Πριν προχωρήσουμε να διευκρινίσουμε ότι η δράση διαθέτει μια εμφανή απόκλιση και μπορεί να διακριθεί περαιτέρω σε δράση/πράξη με συγκεκριμένα ειδοποιά χαρακτηριστικά που θα αναφέρουμε παρακάτω. Οπότε, το συνολικό σχήμα μετασχηματίζεται στο ακόλουθο ισοδύναμο:

δράση/πράξη/χρήση/διάδραση.

Συνοπτικά, θα αναφέρουμε ότι η δράση δεν είναι πράξη. Και το αντίστροφο, η πράξη δεν αποτελεί δράση, καθώς διαφοροποιείται

⁹ Το *DigiSein*, προφανώς, έχει μια συνάφεια και αναφέρεται στο *Dasein* του Χάιντεγκερ, όπως αναλυτικά και διεξοδικά παρουσιάζεται στο έργο του *Είναι και Χρόνος*. *Dasein* είναι μια πολύ συνηθισμένη έκφραση/λέξη της γερμανικής γλώσσας, η οποία πέρασε στη φιλοσοφική ορολογία, και συγκεκριμένα στη φαινομενολογική φιλοσοφική προσέγγιση, με τη σημασία του «εδώ-να-τώρα» ή «εδώ και τώρα» και άλλες παρεμφερείς εκφράσεις. *Ερριμενότητα*, είναι η βασικότερη σημασία αυτού του ορισμού και ερμηνεύεται με τη σημασία του «ο άνθρωπος ριγμένος στο κόσμο». Η Ύπαρξη, ή άλλως το Είναι, είναι ριγμένο μέσα στον Κόσμο, σύμφωνα με την χάιντεγκεριανή θεώρηση και ορολογία. Σε αυτό θα επανέλθουμε παρακάτω, καθώς προτείνω μια επέκταση του όρου.

ουσιαστικά ως επιτέλεση. Η δράση είναι μια επιθυμητική συμπεριφορά, διατελεί και επιμένει, (με τη σημασία του «εμμένει» και της «εμμένειας»), και ταυτόχρονα ανοίγεται, διανοίγεται στο αρχετυπικό σχήμα «ό,τι θέλει», και ουσιαστικά ενυπάρχει αποκλειστικά στο σχήμα «όταν θέλω και επιχειρώ κάτι». Η πρόθεση είναι αρκετά συναφής έννοια, και ως εκ τούτου, η προθετικότητα θα μπορούσε να μας ικανοποιεί πλήρως, αλλά η πρόθεση δεν διασφαλίζει πάντοτε τη δράση και σίγουρα δεν τη δεσμεύει. Είναι συχνό φαινόμενο να υπάρχει η προθετικότητα χωρίς να οδηγεί απαραίτητα σε δράση.

Αντίθετα, η πράξη διέπεται από την επιτελεστικότητα, όπως αναφέραμε. Η πράξη είναι κάτι διαφορετικό από τη δράση. Η πράξη οφείλει να πράξει «ό,τι πρέπει». Διανοίγεται στο αρχετυπικό σχήμα, αντίστοιχα με τη δράση, αλλά στο «ό,τι πρέπει». Εξ ου και εδώ, εμπίπτουν οι ηθικές πράξεις, οι νόμιμες πράξεις, οι λογικές πράξεις.¹⁰ Εδώ, σημειώνεται και η διαφοροποίηση ανάμεσα στο «δρων» και «πράττων» υποκείμενο, ανάμεσα στο δραν και πράττειν, άλλως. Διότι, η σοβαρή διαφοροποίηση έγκειται, ακριβώς, στο επιθυμητικό μέρος της ψυχολογίας του ατόμου και, άρα, η δράση διακατέχεται από τις ενορμήσεις, τα συναισθήματα και την αισθητικότητα, μάλλον, παρά από την εκλογίκευση και τη νοητική διάθεση.¹¹

Αμέσως παρακάτω ας εξετάσουμε την έννοια της χρήσης, η οποία έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον για τις πλείστες εφαρμογές που συναντάμε

¹⁰ Όλα τα επίθετα που συνήθως δεν λαμβάνονται κυριολεκτικά στη δράση εν γένει, τώρα στην πράξη και μόνο αποκτούν κύριες θέσεις. Αποκαθίστανται στην πραξιακή νομιμότητα και την υπαρκτική ενσυνείδηση, σύμφωνα με τη θεώρηση του Σεστώβ.

¹¹ Αφορά στο ψυχολογικό επίπεδο της προσωπικότητας, σύμφωνα και με τη θεωρία των συναισθημάτων του Γουίλλιαμς.

στην αντιμετώπιση του ψηφιακού εν γένει. Για τη χρήση μιλάμε συνεχώς, στο πεδίο του ψηφιακού. Αλλά τί είναι η χρήση ακριβώς και πώς θα τη διαφοροποιήσουμε από τη δράση και την πράξη, σύμφωνα με την έως τώρα πορεία της έρευνάς μας. Η χρήση, προφανώς, περιορίζεται και οριοθετείται από την αναγκαιότητα και μόνο. Ήτοι, διανοίγεται στο εξίσου αρχετυπικό σχήμα του «ό,τι χρειάζεται», ή «ό,τι αρκεί, ώστε να...». Ούτε «ό,τι θέλω», ούτε «ό,τι πρέπει», αλλά «ό,τι χρειάζεται», απλώς το απαραίτητο. Προέχει η χρηστικότητα και αυτή ακριβώς η διάσταση του όρου είναι που προκρίνεται σε κάθε δυνατή εφαρμογή ή υλοποίηση του ψηφιακού πεδίου.¹² Η χρηστικότητα, ως λειτουργικότητα, αποκτά μια πρωτοφανή πρωτοκαθεδρία αναγκαιοτήτων. Αναγνωρίζουμε ίσως μια απόκλιση ή παρέκκλιση του φαντασιακού, ήδη; Και αυτή η απόκλιση αφορά μόνο στις αφηγηματικές δομές, άραγε, ή επηρεάζει και μεταλλάσσει και το μορφικό – περιεχομενικό υπόβαθρο αυτής της συνολικής καταστατικής έκφανσης; Το ερώτημα,

¹² Μια πρόσληψη του όρου της χρηστικότητας και της αναγκαιότητας, με ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία του απαραίτητου, είναι η διάσταση της χρήσης ως «οδηγίες χρήσης», όπου είτε εμείς είτε οι άλλοι υποδεικνύουμε και μας υποδεικνύουν τί ακριβώς χρειάζεται, ώστε να έχουμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα από τη χρήση που διενεργείται. Παραμένει εντυπωσιακό και συνάμα απόλυτα αναμενόμενο να συμφωνούμε, να αποδεχόμαστε και να δηλώνουμε σύμφωνοι με επονομαζόμενες «λειτουργικές και μόνο χρήσεις» του υλικού που καλούμαστε να χρησιμοποιήσουμε. Ουσιαστικά, δεσμευόμαστε σε άτυπα και μη «συμβόλαια», καταστατικές και διατακτικές διαδικασίες, που μας αποτρέπουν από «οποιαδήποτε άλλη χρήση» και μας επιτρέπουν, ταυτόχρονα, μόνο συγκεκριμένες συμπεριφορές, δράσεις και πράξεις. Το θέμα αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς εμπλέκονται, εδώ, και δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ή εταιρικής ιδιοκτησίας, ιδιοχρησίες και κοινές χρήσεις, και άλλα πολλά νομικά θέματα. Η ουσία όμως παραμένει ότι οφείλουμε να δείξουμε ευαισθησία και συμπεριφορά χρηστικής νομοτέλειας, πέρα και πάνω από οποιαδήποτε άλλη προτεραιότητα ή «αναγκαιότητα». Η δυναμική του «ό,τι χρειάζεται» έχει επικρατήσει κάθε άλλης, και αυτό είναι καταφανέστατο, εξ αρχής, στο πεδίο του ψηφιακού και της ψηφιακότητας.

δηλαδή, αναδύεται εάν και εφόσον οφείλουμε να νοηματοδοτήσουμε «εκ νέου», και επίσης να συστήσουμε «εκ θεμελίων», μια «άλλου τύπου» υλιστική «πραγματικότητα»; Μια πραγματικότητα πέραν της αντιληπτικής, και ως εκ τούτου, «εκ νέου» υλοποιημένης; Ουσιαστικά, διερευνούμε εάν η ψηφιακότητα αποτελεί την «μετα – πραγματικότητα» και αναρωτιόμαστε: σε ποιο βαθμό αυτό εξαντικειμενοποιείται, ήτοι πραγματώνεται;

Τελευταία κύρια έννοια που εξετάζουμε είναι η διάδραση και πώς αυτή η νεοσύστατη σχετικά έννοια έχει κατακτήσει τη θέση της στο ψηφιακό γίγνεσθαι. Αποτελεί το ύστατο μέρος αυτού το σχεδίου που εξετάζουμε και αναγνωρίζουμε σε αυτό τον ορισμό, έναν διατακτικό κρίκο, μια χαμένη σύνδεση που έξαφνα αποκαλύφθηκε, ακριβώς από τις διαδικασίες του ψηφιακού και τις υλοποιήσεις του, και δημιούργησε ένα γνήσιο στερεότυπο, μια ισχυρή συγκολλητική ουσία, δια της οποίας και μόνον μέσω αυτής, διενεργούνται όλες οι βασικές λειτουργίες των υποσυστημάτων του ψηφιακού χώρου. Άραγε αληθεύει αυτό; Αποτελεί η διαδραστικότητα ή διάδραση το θεμέλιο λίθο της «νέας πραγματικότητας»; Το μόνο που μπορούμε να αναγνωρίσουμε στη διάδραση, – ως αυτόνομης διαδικασίας που δεν εμπεριέχεται ούτε στη καθαρή δράση, (όπως την ορίσαμε), ούτε και στην πρακτική υλοποίηση της πράξης, αλλά και διαφέροντάς την από τη χρηστικότητα μιας αντανακλαστικής χρήσης –, αποτελεί η δυνατότητα που παρέχει για τον έλεγχο και ιδιαίτερα τον διατακτικό έλεγχο, τον κανονιστικό και επιτελεστικό ρυθμιστή της ολοκληρωμένης λειτουργίας του συστήματος, εις του οποίου τίθεται την υπηρεσία. Με τις επανυζημένες αυτές δικαιοδοσίες, πλέον, η διάδραση ελέγχει αφενός τις διαδικασίες της δράσης, της πράξης και της χρήσης, επιστρέφοντας αναδράσεις, ήτοι ελέγχοντας αυτό που ονομάσαμε, προηγουμένως, ως «δράση διανοίγματος προς τον κόσμο», καθώς αυτός είναι ο κύριος στόχος που τελικά επιτελείται, σε απόλυτα και αυστηρά πλαίσια δυαδικότητας. Το δίπολο που διαπράττεται, εδώ, επιφέρει πάντοτε,

(και αυτό οφείλουμε να τονιστεί) μια αληθοτιμή της τάξης του αληθούς/ψευδούς, ή της τυπικής κωδικοποίησης του «0» και «1».¹³

¹³ Η διάδραση ίσως πιστοποιεί με τον πλέον κατάλληλο τρόπο τη σημασία του χαϊντεγκεριανού ορισμού του «διανοίγματος προς τον κόσμο», καθώς υπονοεί, ταυτόχρονα, και σίγουρα με αντιφατικό τρόπο, τη διάνοιξη με έναν τρόπο κλεισίματος, μια συστολή που ολοκληρώνεται με αναδραστικό τρόπο, και πραγματοποιείται με μια επιστροφή. Η διάδραση επιφέρει, πάντοτε, μια προκαθορισμένη τιμή, μια παγιωμένη και «νεκρωμένη» ή άνευρη αντίδραση. Η διάδραση είναι έλεγχος πιστοποίησης και εγκυρότητας, και όχι ανοικτή πρόκληση και πρόσκληση προς το «ψηφιακό σύμπαν». Αναφέρω τους περιορισμούς αυτούς για να καταδείξω όχι την υποτίμηση της διαδραστικότητας, αλλά κυρίως για να τη διαφοροποιήσω από άλλες επιτελεστικές διαδικασίες αναγνώρισης, επικοινωνίας και ανταλλαγής «πληροφοριακών» συστημάτων, με διαχρονική ανθρωπολογική βαρύτητα και σημασία, όπως είναι για παράδειγμα, η γλωσσική επικοινωνία, η γλώσσα των συμβόλων, η νοηματική γλώσσα, η γλώσσα των εκφράσεων και του σώματος, και άλλα συστήματα που λειτουργούν με βάση το δίπολο της δράσης/αντίδρασης. Η λειτουργική αυτή δεινότητα, που τόσο αποτελεσματικά αλλού επικυρώνεται, εδώ, στη ψηφιακή συστηματοποίηση εξασθενεί με εντυπωσιακό τρόπο. Ως φαίνεται, ακολουθεί τελεολογικές και αιτιοκρατικές συνθήκες διαπραγμάτευσης και όχι, καθόλου, συνθήκες αναδημιουργίας ή ανασύστασης και επαναπροσδιορισμού των αιτημάτων, των δράσεων, των πρακτικών και των χρήσεων που την προκρίνουν. Η διάδραση δύναται να περιγράψει, αλλά όχι να κατανοήσει και ούτε να ερμηνεύσει τη δυναμική που την εγκαλεί. Αρμόζει σε μια θεώρηση επιστημολογικού πεδίου, αλλά υστερεί σε γνωσιολογική και οντολογική εμβάθυνση. Είναι το κατεξοχήν εργαλείο της δυαδικότητας, καθώς έχει την περιοριστική ευχέρεια του αληθούς/ψευδούς, όπως είπαμε, και επιτελεί την κύρια διαδικασία της κωδικοποίησης μέσω του «0» και «1». Πρόκειται για μια πανίσχυρη και συμπαγή (αρραγή) ψηφιακότητα σε πλήρη ανάπτυξη.

6. ΠΡΟΟΠΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΨΗΦΙΑΚΗ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ

Όλα τα ανωτέρω, θεωρώ ότι στοιχειοθετούν μια αξιωματική θεωρία της ψηφιακότητας με βάση την αρχή της κωδικοποίησης και επαρκούν για την επόπτευση του ψηφιακού αντικειμένου, σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο της εργασίας.¹⁴ Αλλά, εν τούτοις, από το αρχικό σχέδιο της μεθοδολογικής προσέγγισης έχουμε κάνει χρήση μόνο του αποβλεπτικού και του αναστοχαστικού πλαισίου. Οφείλουμε να αναπτύξουμε έμμεσα και το μεθοδολογικό πλαίσιο της προοπτικότητας και να επισημάνουμε την αναγκαιότητα μιας επιπρόσθετης υπαρκτικής διάστασης, η οποία θα μπορούσε να εμπλουτίσει τη διερεύνηση του ψηφιακού. Πρόκειται για την έννοια της *αυτενέργειας*, ως διαχρονικής ανθρώπινης κατάστασης, ως βουλευτικής ή ελεύθερης επιλογής, με τη σημασία του «ό,τι βούλεται».

Για να προσεγγίσουμε καλύτερα αυτή τη διάσταση, θα ήταν προτιμότερο να εκκινήσουμε από δυο άλλες συναφείς έννοιες, που σχετίζονται άμεσα με τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι έννοιες της *δυνατότητας* και της *ικανότητας* αποτελούν μια δικλείδα ανθρωπολογικού περιεχομένου, βάσει της οποίας τα ενεργήματα αποκτούν:

- στόχο,
- κατεύθυνση και
- τρόπο εκδήλωσης.

Συνολικά, το δίπολο *δυνατότητα/ικανότητα* ερμηνεύεται αφενός ως συνδυασμός εμπειρικής και διανοητικής επεξεργασίας και αφετέρου ως

¹⁴ Για παράδειγμα, αυτό που αναφέρεται ως «πρωτόκολλο» με τη γενική ισχύ και χρήση του όρου που επιτρέπει την αναγνώριση, την επικοινωνία και την ανταλλαγή, θεωρώ ότι έχει νόημα μόνο με τη διαδραστική ισχύ. Ήτοι, πρωτόκολλο εμφανίζεται, αποκλειστικά και μόνο, ως «διαδραστικό πρωτόκολλο» και πάντοτε με τους περιοριστικούς όρους που προαναφέρθηκαν.

τυχαία συρραφή χωροχρονικών διαδοχών. Το πρόβλημα διαφαίνεται, όμως, όταν δε διαχωρίζονται επαρκώς οι δυο αυτές ξεχωριστές συνθήκες ή πλαίσια, εντός των οποίων υλοποιούνται εντελώς διαφορετικές προοπτικές του Είναι. Στη συνθήκη ή πλαίσιο των «δυνατοτήτων», ο άνθρωπος προκαταλαμβάνεται από μια σειρά χωροχρονικών διαδοχών που διανοίγονται ως ένα φάσμα επιλογών, ένα σύμπλεγμα εναλλακτικών πεδίων πιθανών δραστηριοτήτων, μια σχετικά εύπλαστη υπερδομή πολυπλοκότητας και η άμεση αντίδραση που ενεργοποιείται αποτελεί και το κύριο χαρακτηριστικό της ελεύθερης ή όχι επιλογής. Αντίθετα, στη συνθήκη ή πλαίσιο των «ικανοτήτων», ο άνθρωπος υποβάλλεται σε μια σχετικά άκαμπτη υποδομή απλοποίησης και μονοδιάστατης κατεύθυνσης. Οι δεξιότητες, όπως συχνά αναφέρονται, αποτελούν και το μόνο γνήσιο οπλοστάσιο ικανοτήτων του ανθρώπινου όντος.¹⁵

¹⁵ Αιτιοκρατικά και τελεολογικά, το πλαίσιο «δυνατοτήτων» προηγείται, χρονικά, του πλαισίου των «ικανοτήτων», αλλά σε διάφορα φυσικά ή τεχνικά περιβάλλοντα έχουν παρατηρηθεί και μη χρονικές ή αναχρονιστικές εμφανίσεις. Αναπόφευκτα, οι δυνατότητες διακρίνονται από μια εγγενή παθητικότητα και είναι το άτομο της ελεύθερης βούλησης, που θα τις αποδεσμεύσει και ενεργοποιήσει, ταυτόχρονα όμως, καταλύοντας και την όποια επικράτειά τους, ενώ αντιστοίχως οι ικανότητες διαθέτουν ήδη εγγενώς μια ενεργητικότητα, η οποία όμως αλλοτριώνεται και μεταλλάσσεται αυτομάτως σε συσταλτική παγίωση, όπου το άτομο καλείται πλέον να υποστεί τις επιλογές και τις συνέπειες των πράξεών του. Η δυνατότητα είναι η έννοια που θα ονομάζαμε «ριγμένος στον κόσμο», σύμφωνα με την ερμηνεία του Χάιντεγκερ, αλλά η ικανότητα είναι η έννοια που καλούμαστε να αναγνωρίσουμε ως δυναμική εγρήγορση και ως αυτοματική ενέργεια, ως αυτενέργεια ουσιαστικά που μας παρέχει τη συνθήκη να «αρπάζουμε» τα δεδομένα και να τα οικειοποιηθούμε. Με τη σημασία αυτή ο φιλοσοφικός και φαινομενολογικός ορισμός του Χάιντεγκερ επεκτείνεται: «ριγμένος στον κόσμο, αλλά και αρπαγμένος σε αυτόν». Με άλλους όρους, η αναγνώριση των δυνατοτήτων είναι αναστοχαστική διάθεση, όπως όταν σκεφτόμαστε «τι θα γινόταν εάν στο κομβικό σημείο επέλεγα την άλλη εναλλακτική κατεύθυνση και όχι εκείνη που τελικά επέλεξα;», ενώ η

Με τον εννοιολογικό διαχωρισμό ανάμεσα στη δυνατότητα και την ικανότητα, αναδεικνύεται αυτή η επιπλέον υπαρκτική διάσταση της διαχρονικής ανθρώπινης κατάστασης, που ονομάσαμε *αυτενέργεια*, ως βουλευτική ή ελεύθερη επιλογή, με τη σημασία του «ό,τι βούλεται», ακολουθώντας το αρχικό σχέδιο των διατακτικών μεθοδολογιών της ύπαρξης και την πραγμάτωσή τους εντός της θεωρίας περί την ψηφιακότητα. Πρόκειται για τη διακρισιαικότητα ή καθολική επόπτευση του Είναι, και αυτό διενεργείται με αναλυτικό ή συνθετικό τρόπο.¹⁶

Η διακρισιαικότητα ή ελεύθερη βούληση, επιδέχεται και μια ακόμα ανάγνωση από διαφορετική επιστημική θεώρηση. Μια θεώρηση που βασίζεται στην επιστήμη της βιολογίας. Προσομοιάζει ή διαθέτει αναλογίες με τη βαρύτητα της αρχής της «αυτοποιητικής διεργασίας» και αυτή η επισήμανση χρήζει περαιτέρω ανάλυσης, αλλά δεν ανήκει στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας. Επιπρόσθετα, είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε την καταγωγή αυτής της συνολικής προσέγγισης που επιχειρούμε, εδώ, και η οποία ανάγεται δικαιωματικά στις φιλοσοφικές αναζητήσεις του πρώιμου και του ύστερου στωικισμού, και ιδιαίτερα στη γνωσιολογική διαδικασία της «οικειώσεως», αφενός, και, αφετέρου, στην επιστημολογική μεθοδολογία των Στωικών, με θεμέλιο λίθο τη γλωσσική πρόταση και σημασία, αναφερόμενα ομού ως «λεκτόν». «Ο κόσμος μεν αλλοιώσις, ο βίος δε υπόληψις», κατά τον Μάρκο Αυρήλιο.

επιτέλεση των ικανοτήτων διαθέτει αποβλεπτική ισχύ και αυτό είναι που διερμηνεύεται με την τελεολογική ή αιτιοκρατική διάσταση του γίνεσθαι.

¹⁶ Ανθρωπολογικά, κοινωνιολογικά και πραγματολογικά, εμφανίζεται ως να επέρχεται μια «φυσική τάξη» των πραγμάτων, ενώ απλώς το υπό έλεγχο σύστημα υπόκειται σε μια αντιληπτική αναδιαμόρφωση, σύμφωνα με τον Μερλώ-Ποντύ.

7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

Τέλος, θα αναφέρουμε τις βασικές μεθοδολογικές παραδοχές, πέραν των οποίων δεν είναι εφικτό να προσπελάσουμε το αντικείμενο αυτού του εγχειρήματος. Την οριοθέτηση, δηλαδή, και την ερμηνεία της ψηφιακότητας ως *ιδιοχρησιακής* ανθρωπολογικής αφήγησης του συστημικού φαντασιακού πεδίου και μάλιστα με τη σημασία του «εκ νέου», ήτοι, μια αναθεωρητική δόμηση ενός διαχρονικού και ανελισσόμενου προγραμματικού σχεδίου της ανθρώπινης περιπέτειας. Οι φαινομενολογικές παραδοχές είναι προφανείς και ανιχνεύσιμες. Συμπεριλαμβάνονται, απαραίτητως, στην ενδεικτική βιβλιογραφία.

Επίσης, κύρια μεθοδολογική αρχή είναι η αναγνώριση της «υλικότητας» ως μιας *συμβασιοκρατικής* κατασκευής και η οποία διέπεται από τους περιορισμούς, αλλά και την ευελιξία, της *εργαλειοκρατίας* ή *κατασκευασιοκρατίας*. Με την οπτική αυτή, η «υλικότητα» αποτελεί, πρωτίστως, ιστορική κατασκευή.

Μέγιστο θέμα της προσέγγισης που επεξεργάζεται το παραπάνω εγχείρημα, αποτελεί η διαδικασία της *προσεταιριστικής* μεθόδου των δεδομένων. Ήτοι, το τελικό και εξεταζόμενο «σχέδιο» της ψηφιακότητας, δομείται από επιμέρους σχεδιάσματα/παραγωγικά υποσυστήματα, τα οποία αλληλο-ενσωματώνονται με την ιδιότητα του ανολοκλήρωτου, το ένα μέσα στο άλλο, και πάντοτε με μια ιστορική/χρονική διαδοχή, η οποία διατηρεί το καθένα αυτούσιο, ανυποχώρητο στα κύρια αιτήματά του, αλλά με μετασχηματιστικές και πολυμορφικές εμφανίσεις. Πρόκειται για *μορφισμούς*, με τη σημασία της αξιωματικής μαθηματικοποίησης της θεωρίας, καθώς η κυρίαρχη τάση παραμένει εκτός από τον νοηματικό μετασχηματισμό και η εννοιολογική επαναδιατύπωση υπό νέους όρους. Με

τον τρόπο αυτό, ερμηνεύεται η νέα αφηγηματικότητα του ψηφιακού στοιχείου ή μέσου, που στοιχειοθετείται, εδώ.

Ανάμεσα στους πολυμορφικούς μετασχηματισμούς ή επιτελεστικούς μορφισμούς, όπως προσδιορίζονται παραπάνω, συμπεριλαμβάνονται και τα γλωσσικά μορφώματα. Τόσο η φυσική γλώσσα όσο και η πρότυπη ή μεταγλώσσα αποτελούν εξίσου και χωρίς ιεράρχηση προσεγγιστικά σχέδια ή συστημικά εγχειρήματα, παράγωγα της ίδιας «υλικότητας» που προαναφέρθηκε και με τους όρους που τέθηκαν, προηγουμένως.

Άλλο συστημικό χαρακτηριστικό της μεθοδολογίας είναι η εννοιολογική «αντικειμενοποίηση» ή ένας τεχνικός προσδιορισμός του επονομαζόμενου «πράγματος». Το «πράγμα» προσδιορίζεται και περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο με τεχνικούς/τεχνολογικούς όρους. Εδώ, η «πραγμάτωση» αποτελεί εμπράγματη διαδικασία ονοματοθεσίας ή ονοματοποίησης των προσδιοριστικών αντικειμένων, ήτοι μετασχηματιστικές τεχνικές παραγωγής Λόγου, και στην περιοχή του ψηφιακού χώρου, αυτό καλείται «ψηφιοποίηση». Αφενός, η επιλογή ενός λόγου ως κατασκευαστικού εργαλείου υλικότητας, εν συνεχεία, η διάθρωση ενός επιστημικού Λόγου ως καθοδηγητικού μέσου τεκμηρίωσης και επόπτευσης, και εν τέλει η ανάδειξη του ψηφιοποιημένου τρόπου ως τεχνική παραγωγής του Νέου Λόγου, μας οδήγησαν στην ανάδυση της «εντολοποίησης». Για την ακρίβεια, μας οδήγησαν στη διερεύνηση της παραγωγής του ψηφιακού Λόγου με την αυστηρή έννοια της «Εντολής».

Η διαδρομή από τον Λόγο-πρόσκληση της ονοματοθεσίας, στον Λόγο-πρόκληση της διαλεκτικής και, τέλος, στον Λόγο-εντολή της ψηφιακότητας έχει ολοκληρώσει μια μακρά και ιδιαίτερη πορεία. Ότι ονομάζεται μακρός ιστορικός χρόνος έχει εμφανίσει τα ίχνη του. Και τα ίχνη αυτά είναι παλαιά βήματα στο αποξηραμένο έδαφος, αποτυπώματα χειρών

στους αρχαίους βράχους και, τώρα πλέον, ψηφιακές διαδρομές σε ένα νεφελώδες ηλεκτρομαγνητικό σύμπαν, σε ένα διαδικτυακό πλέγμα. Το ζητούμενο παραμένει ανοικτό: ο Άνθρωπος και η Μηχανή, τί είδους σχέση παράγουν και τί είδους σχέση διατηρούν; Εάν όλα εκκινούν από την ευδαιμονικότητα, το πρώτο και έσχατο σχέδιο του ανθρώπου, τότε πλησιάζουμε ή απομακρυνόμαστε από αυτό το αιτούμενο; Ο άνθρωπος τίθεται απέναντι, μέσα ή πλάι στη μηχανή; Προφανής απάντηση δεν υπάρχει, όμως υπάρχουν ενδείξεις ότι ο άνθρωπος κρύβει μέσα του τη μηχανή, και αυτό μας οδηγεί σε άλλες «εποπτείες» και επιστημικές αναλύσεις που δεν είναι της παρούσης εργασίας.

Ο άνθρωπος *DigiSein* που μας ενδιαφέρει, εδώ, οδηγείται σε «νέες» αφηγηματικές συντεταγμένες, οδηγείται στη διάσταση της προοπτικότητας, καθώς διατηρεί την ευχέρεια να συμπεριλάβει το σύνολο των ανολοκλήρωτων σχεδίων του σε «νέες» διατακτικές συνθήκες και καταστατικές προγραμματικές επιλογές. Καλείται να αρθρώσει Λόγο εντός της ψηφιακότητας και να «επανα-χαρτογραφήσει» τον Κόσμο. Ουσιαστικά και βαθύτατα, καλείται να μετασχηματιστεί σε μετα-άνθρωπο, παραμένοντας στη διαχρονική, ιστορική και επιστημολογική του πορεία, ανθρωπολογικά «ανθρώπινος».

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Ψηφιακές Κοινωνικές Επιστήμες του Ανθρώπου, ως επιστημονικό πεδίο, μας προσφέρουν αυτή την αναζήτηση και ελπίζουμε να έλθουν ποικίλες ψηφιοθεωρήσεις, όπως λέμε κοσμοθεωρήσεις, και να ανασυντάξουν το τοπίο με κάθε δυνατό τρόπο, με νέες αφηγήσεις, υποδείγματα και παραδείγματα. Παρεμπιπτόντως, έχει προκλητικό ενδιαφέρον ο συσχετισμός της ψηφιακότητας με την κβαντομηχανική και τους «αφύσικους» φυσικούς νόμους που τη διέπουν. Μια αντίληψη κβαντοψηφιακότητας, με αξιωματικούς όρους και νομολειτουργικά πλαίσια, όπως οι νόμοι της απροσδιοριστίας, της ταυτοχρονίας και της ιδιοτιμής, θα άλλαζε δραστικά το πεδίο της ψηφιακότητας και, άραγε, θα παρείχε ζωτικά εναύσματα για «νέες αφηγηματικές συντεταγμένες του Είναι»;

Προφανώς, έχουμε θέσει τον εαυτό μας, με ενδιαφέρον, στην αναζήτηση του «χρυσού δισκοπότηρου» της ψηφιακής εποχής ή κινούμαστε προς την απόκτηση του «χρυσόμαλλου δέρατος» της ψηφιακότητας και, ταυτόχρονα, ευελπιστούμε ότι δεν θα επέλθει εκείνη η οριστική εποχή, όπου όλα τα σχετικά ζητήματα θα έχουν την «εντολοποιημένη» απάντησή τους, την παγιωμένη διαδραστική τους απόκριση, καθώς αυτό θα σημαίνει αυτομάτως και την κατάπαυση των σχεδίων της ανθρώπινης διάνοιας και μαζί τη λήξη της ανθρώπινης περιπέτειας. Η ανεξερεύνητη ψηφιακότητα, προς το παρόν, τη διατηρεί ολοζώντανη και άκρως ενδιαφέρουσα.

9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η παρούσα εργασία συνοδεύεται από το αντίστοιχο θεματικό ηλεκτρονικό και ψηφιακό υλικό που την τεκμηριώνει, καθώς και από την ανάλογη παρουσίαση ηλεκτρονικού οπτικοακουστικού υλικού.

Ως εκ τούτου, η γραπτή αυτή εκδοχή (των απόψεων που η συνολική παρουσίαση υποστηρίζει) εμφανίζει ορισμένες ιδιαιτερότητες σχετικά με την ανάπτυξη, την τεκμηρίωση και τη συρραφή των θεμάτων που την απασχόλησαν. Εδώ, διακρίνονται δυο κατηγορίες διακειμενικού λόγου: το κύριο κείμενο που αναπτύσσεται όσο το δυνατόν με ροή αδιάλειπτου γραπτού λόγου και το δευτερεύον κείμενο, με τη μορφή υποσημειώσεων, που διατηρεί, ενδεχομένως, ορισμένα χαρακτηριστικά από τη λεκτική και διαλεκτική διατύπωση των παρατηρήσεων και των συζητήσεων που διενεργήθηκαν, επιτόπου.

Η παρακάτω ενδεικτική βιβλιογραφία επιχειρεί να προσανατολίσει και να επισημάνει τα σημαντικότερα σημεία της επιχειρηματολογίας που η παρουσίαση ισχυρίζεται, καθώς και να εισάγει τον προβληματισμό προς μια γόνιμη και παραγωγική κατεύθυνση, επί του ζητουμένου. Δεν είναι δυνατόν να τοποθετηθούν μέσα στο κύριο κείμενο οι βιβλιογραφικές αναφορές, άμεσα, διότι υπερβαίνουν ανεξέλεγκτα το πλαίσιο και τα όρια της εργασίας. Αντ' αυτού, προτιμήθηκε η παρακάτω διαδικασία μιας σύντομης περιγραφής και αναφοράς των επιμέρους σελίδων, οι οποίες σε κάθε βιβλιογραφική πρόταση εντοπίζουν τα σημεία που θεωρείται ότι εμπεριέχουν τις ιδέες και τα νοήματα που αποτέλεσαν το πρωταρχικό υλικό όσων ανωτέρω παρουσιάζονται.

10. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αϊνστάιν, Άλμπερτ, *Αιθέρας, Γεωμετρία και Εμπειρία*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1997. (σσ. 20-23, 27-29, 39 και 49).

Περί της αξιωματικής μαθηματικής θεωρίας (πώς αυτή χρησιμοποιείται ή θα έπρεπε να χρησιμοποιείται και ποία η αξία της, τελικά), αυτολεξεί: «η πρόοδος που επιτεύχθηκε με την αξιωματική συνίσταται στο ότι έχει διαχωρίσει ξεκάθαρα το λογικό-τυπικό από το αντικειμενικό ή εννοιακό περιεχόμενο των μαθηματικών.» (σ.21). Επίσης, περί της επιστημολογίας, περί των «πεπλεγμένων ή έμμεσων ορισμών» και τη χρήση των κενών εννοιολογικών σχημάτων, περί του ορισμού της περιοχής ή επικράτειας, περί χωρικότητας στο σύμπαν, δράσης και ακαριαίας επίδρασης των σωμάτων, καθώς και τη μεταφυσική σύλληψη του χώρου με τη διττή ιδιότητα: του χώρου των φυσικών αλληλεπιδράσεων και του χώρου των θεσμικών-φαντασιακών δραστηριοτήτων συλλογικών και ατομικών αναπαραστάσεων των ανθρώπινων κοινοτήτων στην ιστορική τους εξέλιξη. (σ.39). Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο συσχετισμός της θεωρίας του Αϊνστάιν με τις *a priori* «εποπτείες» του Καντ, όπως και οι επιρροές από τη *Γενική Γνωσιολογία* του Moritz Schlick, σχετικά με την εννοιολόγηση στο πλαίσιο του «εμπειριοκριτικού ρεαλισμού». (σ.49).

2. Askay, Richard – Farguhar, Jensen, *Περί Φιλοσόφων και Τρελών, Ένα ψυχογράφημα για τους Μάρτιν Χάιντεγγερ, Μένταρντ Μπος και Σίγκμουντ Φρόυντ*, Μελάνι, Αθήνα, 2013. (σσ. 118-123, 197 και 200-202).

Ο αρχικός ορισμός της υπαρκτικής δομής του *Dasein* (σσ.118-120), οι συναφείς έννοιες της *ερριμενότητας* και της *γεγονότητας* (σ.122), καθώς και η μετέπειτα στροφή του Χάιντεγγερ στην έννοια του «εαυτοποιούμενου» *Ereignis*, (ως δομικής σχέσης του *Dasein* με την πραγματικότητα), αυτολεξεί: «Αυτό που γίνεται ο αληθινός εαυτός του.» (σ.197). Η διάσταση της ερμηνευτικής φαινομενολογικής οντολογίας που ξεπερνά κάθε ανάλυση επιμεριστικών και προκαθορισμένων επιστημονικών θεωριών, ως ασφαλής μέθοδος για την αποκάλυψη του νοήματος και της ύπαρξης. (σ.200). Τέλος, οι γνωσιολογικοί συσχετισμοί με τη *Φαινομενολογία της Αντίληψης* του Μωρίς-Μερλό Ποντύ. (σ.201).

3. Cassirer, Ernst, *Δοκίμιο για τον Άνθρωπο, Εισαγωγή στη Φιλοσοφία Ανθρωπολογικών Σπουδών*, Κάλβος, Αθήνα, 1985.

Σημαντικότερη μελέτη που αγγίζει όλα τα μείζονα θέματα της εργασίας μας, όπως τη γνώση, την κρίση, τον έλεγχο της αλήθειας και τις κύριες συντεταγμένες που συνθέτουν μια γνήσια ερμηνευτική διάσταση για το συνολικό φαινόμενο του ανθρώπου και τα σχέδια που αποτολμά. Με άλλο όνομα, αναφέρεται και ως *Φιλοσοφία των Συμβολικών Μορφών*.

4. Cassirer, Ernst, *Γλώσσα και Μύθος*, Έρασμος, Αθήνα, 2008.

Η συνοπτική εξέλιξη της γλώσσας από το μυθικό πεδίο στο νοηματικό και εννοιολογικό πλαίσιο. Η εξέλιξη της μυθολογικής σκέψης σε φιλοσοφικό στοχασμό, αποτελεί ένα από τα πρωταρχικά στάδια που ονομάζονται μεγάλες αφηγήσεις ή μεγάλες μετασχηματιστικές και καταστατικές συνθήκες. Στην εργασία, ενέχουν τη θέση των μεταμορφισμών, που αναφέραμε.

5. Δημητράκοπουλος, Μιχ. Φ., *Ο Η – Gadamer και το Ερμηνευτικό Φαινόμενο*, Κριτικός διαφωτισμός ή ερμηνευτική ιστορικότητα, Αθήνα, 2001.

6. Eliade, Mircea – Couliano, Ioan P., *Λεξικό των Θρησκειών*, Το Βήμα, Αθήνα, 2016. (σσ. 17-21).

Η θεωρητική εκτίμηση του συνόλου των θρησκευτικών εκφάνσεων, σε όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, υπό το πρίσμα ενός συστημικού και κανονιστικού προτύπου, όπου ακόμα και το διαισθητικό/θρησκευτικό συναίσθημα υπόκειται σε πλήρη έλεγχο των κανόνων και των πρακτικών που υπαγορεύονται από τις αναγκαιότητες των κοινωνικών και ψυχολογικών δομών της ανθρώπινης κοινότητας. Εάν προσθέσουμε και το τεχνικό/τεχνολογικό τομέα στα παραπάνω, θεωρώ ότι προκύπτει μια ουσιαστική και συνεπής προσέγγιση για μια συστημική εικόνα της ψηφιακότητας, ως σύγχρονης μετασχηματιστικής έκφανσης των ίδιων κοινότυπων και ιστορικοιστικών χαρακτηριστικών.

7. Hacking, Ian, *Αναπαριστώντας και Παρεμβαίνοντας*, Ε.Μ.Π. Αθήνα, 2002. (σσ. 182-184, 200 και 277-286).

Σημαντικότερη βιβλιογραφική μελέτη και πηγή, (σχετικά με το ενδιαφέρον και τις ανάγκες της εργασίας, υπονοείται πάντοτε), η οποία παρουσιάζει με ιδιαίτερο τρόπο την καταγωγή των ιδεών της αναπαράστασης και της πραγματικότητας, τη σημασία των φαντασιώσεων στις επιστημονικές θεωρίες, την ελεγχόμενη αμφισβήτηση της εργαλειακότητας και της κατασκευασιοκρατίας ως εγγενείς φύσεις του ανθρώπου, την ιδεολογική και κοινωνιολογική μετατόπιση από τον *homo faber* στον *homo depictor* και τον υποσκελισμό της ορθολογικότητας από τον διαισθητισμό. (σ.184) Αυτολεξεί: «...οι ιδέες μας για την πραγματικότητα σχηματίζονται από τις ικανότητές μας να αλλάξουμε τον κόσμο». (σ.200) Εάν αντικαταστήσουμε τη λέξη «αλλάξουμε» με τη λέξη «επανακαθορίσουμε» ή «επανεγράψουμε», διαθέτουμε ήδη έναν ορισμό της ψηφιακότητας με άξονα το μετασχηματιστικό ενέργημα. Επίσης, στο κεφάλαιο για την παρεμβατικότητα αναλύονται τα έξι επίπεδα της «θεωρίας», με επίκεντρο την εικασία και ορισμένες ιστορικοεπιστημονικές προσεγγίσεις των επιστημονικών εξελίξεων. (σσ.277-278).

8. Foucault, Michel, *Οι Λέξεις και τα Πράγματα, Μια αρχαιολογία των επιστημών του ανθρώπου*, Γνώση, Αθήνα, 2008.

Έργο σταθμός για τη γνωσιολογία, την ιστορία, την κοινωνιολογία και την ερμηνεία των επιστημών του ανθρώπου. Μεθοδολογικά, αποτελεί πρότυπο για την εξέταση παρόμοιων θεματικών ζητημάτων, όπως επιχειρούμε να αντιμετωπίσουμε και την ψηφιακότητα.

9. Λακάν, Ζακ, *Λειτουργία και Πεδίο της Ομιλίας και της Γλώσσας στην Ψυχανάλυση*, Εκκρεμές, Αθήνα, 2005. (σσ. 84-85, 115-127, 140-146 και 174-176).

Περί λεκτικοποίησης του συμβάντος σε αντιστοιχία με τη διαδικασία της συνειδητοποίησης και συναφείς γλωσσολογικές λειτουργίες που παραπέμπουν άμεσα στα ενεργήματα της ονοματοποιίας και της ονοματοθεσίας εντός του πλαισίου της χρονικότητας. (σσ.84-85) Επίσης, η ανάδυση του συμβόλου στην απουσία του αντικειμένου και η υλοποίηση του «πράγματος», (σσ. 123-127 και 140-146), καθώς και ο λόγος περί της «λειτουργίας του πραγματικού». (σσ.174-176)

10. Λεβινάς, Εμμανουήλ, *Ελευθερία και Εντολή*, Εστία, Αθήνα, 2007.

Αυτολεξεί: «Εντέλλομαι σημαίνει πράττω επί μιας βουλήσεως. Από τις πολλές μορφές του πράττειν, το πράττειν επί μιας βουλήσεως είναι το μόνο αληθινό πράττειν... Ο επονομαζόμενος άνθρωπος της πράξης δεν είναι, λοιπόν, ούτε ο εργαζόμενος που θέτει σε κίνηση την ύλη, ούτε ο πολεμιστής, αλλά αυτός που, στην εργασία και τον πόλεμο, δίνει εντολές στους άλλους.» (σ.11), και «Καταδείξαμε ότι εντολή είναι ο Λόγος ή ότι ο αληθινός λόγος, ο λόγος κατά την ουσία του είναι εντολή.» (σ.36). Στο έργο αυτό, εμφανίζονται σημαντικές και ενδιαφέρουσες ιδέες περί της ελευθερίας, της βούλησης, περί της υποκειμενικότητας και της αντικειμενικότητας, της δράσης και της πράξης, και τελικά περί της σημασίας της εντολής πέραν και λόγου και της γλώσσας. Αυτό που ενδιαφέρει, εδώ, είναι η παραγωγή Λόγου ή επιμέρους λόγων με επίκεντρο την εντολή και τη διαδικασία «εντολοποίησης», καθώς αποτελεί γνώριμο και βασικό χαρακτηριστικό της ψηφιακότητας.

11. Lyotard, Jean-Francois, *Φαινομενολογία*, Χατζηνικολή, Αθήνα, 1985.

Βασικές αρχές του ορισμού της φαινομενολογίας και της ερευνητικής φαινομενολογικής μεθοδολογίας. Η αναζήτηση μιας συνείδησης που είναι καθ' ολοκληρίαν η σχέση με τον κόσμο ή αποτελεί συνείδηση πάντοτε «κάποιου πράγματος». Η συνείδηση είναι προθεσιακότητα/αποβλεπτικότητα. (σσ. 7, 13 και 16). Αυτολεξεί: «...τα πραγματικά αντικείμενα είναι φορείς προσδιορισμών... και γίνονται ένα με τα αντιληπτά στην πραγματικότητα αντικείμενα... καθώς περιβάλλονται από έναν ανεπαίσθητα συνειδητό ορίζοντα μιας ακαθόριστης πραγματικότητας.» (σ.16) Επίσης, σημαντικότερα τα κεφάλαια: «Φαινομενολογία και Κοινωνιολογία» και «Φαινομενολογία και Ιστορία».

12. Merleau – Ponty, Maurice, *Προοίμιο στη Φαινομενολογία της Αντίληψης*, Έρasmus, Αθήνα, 1977.

Η φαινομενολογία ως η μελέτη των ουσιών της αντίληψης και της συνείδησης, αλλά και ως μια «έκθεση του χώρου, του χρόνου και του κόσμου. Το πείραμα μιας άμεσης περιγραφής, ατόφιας, κι ανεξάρτητα από την ψυχολογική της

γένεση κι απ' τις αιτιολογικές της ερμηνείες που μπορούν να παρέχουν γι' αυτήν ο ιστορικός ή ο κοινωνιολόγος... (πρόκειται) για μια «γενετική φαινομενολογία» και μάλιστα για μια «κατασκευασμένη φαινομενολογία».». (σσ.17-18). Εδώ, εξηγείται, επαρκώς, το νόημα της «φαινομενολογικής αναγωγής», το οποίο και μας παρέχει ένα δυναμικό μεθοδολογικό εργαλείο για την ανάπτυξη της εργασίας μας., ως «μέθοδος ριζικής αμφιβολίας για τα πράγματα και για τον ίδιο τον εαυτό που εκτελεί το αποκαλούμενο υπερβατικό εγώ.». (σ.25) Η μέθοδος ονομάζεται και «εποχή» με μια σύγχρονη σημασία της αρχαίας στωικής έννοιας, η οποία και επανεγγράφεται στον προβληματισμό της σύγχρονης επιστημολογικής έρευνας. Επίσης, στο έργο αναλύονται και αναδεικνύονται οι διαφορές και οι ομοιότητες ανάμεσα στο φαντασιακό και το πραγματικό με τρόπο, όπου η ίδια η αντίληψη οφείλει να είναι το μόνο καθοριστικό σημείο που διαφωτίζει τον ορίζοντα του κόσμου. «Ο κόσμος είναι αυτό που αντιλαμβανόμαστε... Βρισκόμαστε στο χώρο της αλήθειας και η ενάργεια είναι το «βίωμα της αλήθειας»..., (αλλά, επιπρόσθετα), Ο κόσμος είναι όχι ότι σκέπτομαι, μα ότι ζω, είμαι ανοιχτός στον κόσμο, επικοινωνώ αναντίρρητα μαζί του, μα δεν τον κατέχω, καθώς αυτός είναι ανεξάντλητος... Η ειδητική μέθοδος είναι η μέθοδος ενός φαινομενολογικού θετικισμού που θεμελιώνει τη δυνατότητα πάνω στη πραγματικότητα.» (σσ.35-37) και «Το ζήτημα είναι να αναγνωρίσουμε την ίδια τη συνείδηση σαν σχέδιο (projet) του κόσμου, προορισμένη για έναν κόσμο που δεν αγκαλιάζει μήτε κατέχει, μα προς τον οποίο δεν παύει να οδηγείται, και τον κόσμο σαν εκείνο το προαντικειμενικό άτομο που η επιτακτική του ενότητα ορίζει στη γνώση το σκοπό της.» (σ.39) Για τη φαινομενολογία «όλες οι γνώσεις στηρίζονται σε ένα «έδαφος» αξιωμάτων (postulats) και τελικά στην επικοινωνία μας με τον κόσμο, πρωταρχική ίδρυση της λογικότητας.» (σ.45) Η πραγμάτωση του Λόγου ως λογικότητας αποτελεί το έσχατο ζητούμενο της διερεύνησης περί την ψηφιακότητα, καθώς η κεντρική θέση της εργασίας αυτής παραμένει ότι: η παραγωγή του Λόγου μετασχηματίζεται σε παραγωγή λόγων και, εν συνεχεία, μετασχηματίζεται σε παραγωγή εντολών ή παραγωγή κώδικα, μέσω της διαδικασίας της «εντολοποίησης». Το πρόγραμμα «λογικότητα/εντολοποίηση» διατρέχει τη συνολική ανθρωπολογική περιπέτεια. Αυτή είναι η θέση.

13. Mill, John Stuart, Ωφελισμός, Πόλις, Αθήνα, 2002.

Επιλεκτικά μέρη του έργου, όπου το μεγάλο σχέδιο του ωφελιμισμού εμφανίζεται να επιδιώκει το μεγάλο αιτούμενο μιας ευδαιμονικότητας, σε ανθρώπινη διάσταση.

14. Μπόρχες, Χόρχε Λουίς, *Μυθοπλασίες*, Ύψιλον, Αθήνα, 1990. (σσ. 61-69).

Από την παραπάνω συλλογή των διηγημάτων, αυτό που ενδιαφέρει, εδώ, είναι το αφήγημα σε πρώτο πρόσωπο με τίτλο *Η Βιβλιοθήκη της Βαβέλ*, γραμμένο το 1941, όπου εμφανίζονται με απαράμιλλο και απροσδόκητο τρόπο ορισμένες καίριες ιδέες και εικόνες για τη διεύθυνση του θέματος της ψηφιακότητας που μας απασχολεί. Η ιδέα του «σύμπαντος που ονομάζεται Βιβλιοθήκη», η απαρίθμηση των αξιωμάτων και η διατύπωση μιας γενικής θεωρίας της Βιβλιοθήκης, αλλά και οι εκφράσεις: «*Η Βιβλιοθήκη είναι μια σφαίρα, το ακριβές κέντρο της οποίας είναι οποιοδήποτε εξάγωνο, κι η περιφέρεια της απροσπέλαστη*», «*Δεν υπάρχουν στην αχανή Βιβλιοθήκη, δύο βιβλία πανομοιότυπα*», «*Κάποιος εισηγήθηκε μια παλινδρομική μέθοδο: για να εντοπίσεις το βιβλίο Α, συμβουλέψου προηγουμένως ένα βιβλίο Β που δείχνει τη θέση του Α, για να εντοπίσεις το βιβλίο Β, συμβουλέψου προηγουμένως ένα βιβλίο Γ, και ούτω καθεξής επ' άπειρον...*», «*Η Βιβλιοθήκη είναι απεριόριστη και περιοδική. Αν ένας αιώνιος ταξιδιώτης τη διέσχισε προς μια κατεύθυνση, οι αιώνες θα του δίδασκαν κάποτε πως οι ίδιοι τόμοι επαναλαμβάνονται με την ίδια αταξία (που, δια της επαναλήψεως, θα γίνει μια τάξη: Η Τάξη).*» αποτελούν μοναδικά και πολύτιμα χαρακτηριστικά μιας υπεραισθητής και μεταλογικής προσέγγισης του γνωσιολογικού και υπερβατολογικού αντικείμενου που δεν περιορίζεται από νομοτέλειες και κανονιστικές προσλήψεις, αλλά ελευθερώνεται στην πνοή της δικής του αύρας. Το ψηφιακό γίγνεσθαι αποτελεί μια από τις πολύμορφες εκφάνσεις του αιώνιου γίγνεσθαι, είναι μέρος της ατέρμονης πορείας του, και μόνο η ανοικτή και ελεύθερη διάνοια μπορεί να το διερευνήσει και να το μετασχηματίσει σε όχημα εξέλιξης και εργαλείο κατανόησης της ανθρώπινης και συμπαντικής κατάστασης. Αυτό είναι το έργο και η σημασία της ψηφιακότητας.

15. Quine, W. V. - Ullian, J. S., *Ο Ιστός της Πεποίθησης*, Leader Books, Αθήνα, 2002.

16. Ricoeur, Paul, *Περί Ερμηνείας*, Έρσμος, Αθήνα, 1988.

17. Ρουσόπουλος, Γιώργος, *Ο Κύκλος της Βιέννης, η επιστημονική κοσμοαντίληψη*, Οκτώ, Αθήνα, 2010.

18. Τζαβάρα, Γιάννη, *Ο Καντιανός χρόνος κατά τον Χάιντεγκερ*, Δωδώνη, Αθήνα, 1989.

19. Σεστώβ, Λεόν, *Η Επιστήμη και η Ελεύθερη Έρευνα*, Ευθύνη, Αθήνα, 1997.

Αυτολεξεί: «Ο άνθρωπος έκοψε τον κόσμο σε κομμάτια και έδωσε στο καθένα ένα όνομα, ο άνθρωπος μόνος επινόησε τις ερωτήσεις.» (σ.66) και «Αμέσως ύστερα από τη δημιουργία του κόσμου ο Θεός έδωσε εντολή στον άνθρωπο να ονομάσει όλα τα πλάσματα, αλλά αφού δόθηκαν τα ονόματα, ο άνθρωπος εξ αιτίας αυτού του γεγονότος βρέθηκε αποκομμένος από τις πηγές της ζωής. Τα πρώτα ονόματα ήταν γενικά ονόματα, ο άνθρωπος καλούσε, ονόμαζε τα αντικείμενα, καθόριζε έτσι αυτά που θα χρησιμοποιούσε και τον τρόπο που θα επωφελείτο απ' αυτά, όσο θα βρίσκονταν στη γη. Στη συνέχεια, μόνον αυτό που βρισκόταν εγκλεισμένο μέσα στο όνομα ο άνθρωπος ήταν σε κατάσταση να κατανοήσει.» (σ.77). Εάν απαλλαγούμε από τις θεολογικές εμμονές του κειμένου και το «διαβάσουμε» ανεπηρέαστοι και με «ανοιχτότητα» αντίληψης, ίσως συναντήσουμε βασικές κατευθύνσεις του προβληματισμού μας περί την εποχή της ψηφιακότητας.

20. Σύγχρονος Εμπειρισμός, Από τον κύκλο της Βιέννης στον Davidson, επιστημονική επιμέλεια: Ρουσόπουλος Γιώργος, Π.Ε.Κ., Ηράκλειο, 2008.

Συνοπτική και συνολική παρουσίαση των κεντρικών θέσεων του σύγχρονου εμπειρισμού, ως προέκτασης του λογικού θετικισμού και των επιστημονικών θέσεων που διαμόρφωσαν τη σύγχρονη γνωσιοθεωρία. Αυτολεξεί, κατά τον Κάφναπ: «Υπάρχει μονάχα ένα πεδίο αντικειμένων και, συνεπώς, μια μόνο επιστήμη» (σ.15). Πρόκειται για την απόπειρα μιας ενοποιημένης επιστημονικής αντίληψης και κοσμοθεωρίας, που μας ενδιαφέρει καθώς αντανακλά τη μέγιστη συνθήκη που επιδιώκει ο άνθρωπος: την απόλυτη αντίληψη, κατανόηση και ερμηνεία των πάντων, μονομιάς. Υπάρχει άραγε τρόπος, οδός και μέθοδος για την αποκαλυπτική

αλήθεια; Το ερώτημα αυτό τίθεται και στο πλαίσιο μιας οριοθέτησης της ψηφιακότητας;

21. Χάιντεγγερ, Μάρτιν, *Είναι και Χρόνος*, Τόμος Πρώτος και Τόμος Δεύτερος, Δωδώνη, Αθήνα, 1978.

Πραγματεία για το νόημα του Είναι και το καθοριστικό έργο για τον ορισμό του Dasein/Εδωνά-Είναι, κατά Χάιντεγγερ.

22. Heidegger, Martin, *Επιστήμη και Διαλογισμός*, Έρασμος, Αθήνα, 1990.

Σχετικά με το φαινόμενο της τεχνικής, αλλά και συσχετισμοί με τις θεωρήσεις: του Ζίμμελ, του Μπένγιαμιν και του Αντόρνο, (βασικών θεωρητικών της κριτικής θεωρίας). Η τεχνική/τεχνολογία ως διατυπωμένο πρόγραμμα της «ενεργούς αιτίας», η διάκριση του «ποιείν» και του «πράττειν», η διαφοροποίηση του «πολιτιστικού» και του «πολιτισμικού», (ή του «πολιτισμού» και της «κουλτούρας») καθώς και η έκφραση: «*Η επιστήμη είναι η θεωρία του πραγματικού*» αναγνωρίζονται ως τα καίρια σημεία της μικρής αυτής πραγματείας.

23. Χουιζίνγκα, Γιόχαν, *Ο Άνθρωπος και το παιχνίδι (Homo Ludens)*, Γνώση, Αθήνα, 2010. (σσ. 203-216, 257-286 και 287-312).

Κομβικό βιβλιογραφικό υλικό με πολλές εφαρμογές στην οριοθέτηση της ψηφιακότητας, καθώς εμπλέκει με ευφάνταστο και απόλυτα τεκμηριωμένο τρόπο, το παιχνίδι σε όλες τις εμφανίσεις του, σε ιστορικό και θεωρητικό πλαίσιο, με την ανθρώπινη περιπέτεια και εξέλιξη. Ενδιαφέρει ιδιαίτερα η πλευρά της μυθοποιητικής και αφηγηματικής διάστασης σε όλη αυτή τη διαδρομή, η κατάδειξη των συσχετισμών του παιχνιδιού με τη φιλοσοφία και τη σκέψη, και καταληκτικά η έμφαση στον άρρηκτο σύνδεσμο με την εξέλιξη και διάρκεια του πολιτισμικού στοιχείου. Δεν χρειάζεται να σημειώσουμε την εγγενή συνάφεια του παιχνιδιού με την ψηφιακότητα, σε θεωρητικό, κατασκευαστικό, χρηστικό και λειτουργικό επίπεδο. Ουσιαστικά, θα μπορούσαμε να εκκινήσουμε και να παραμείνουμε σε αυτή τη θεώρηση, χωρίς να επεκταθούμε σε άλλους τομείς/χαρακτηριστικά, καθώς το παιχνίδι αποτελεί τον πυρήνα και το στόχο της ψηφιακότητας, για πολλούς μελετητές.

24. Φρέγκε, Γκότλομπ, *Τα Θεμέλια της Αριθμητικής*, Νεφέλη, Αθήνα, 2009.

25. Williams, Bernard, *Η Ηθική και τα Όρια της Φιλοσοφίας*, Αρσενίδης, Αθήνα, 2009. (σσ. 157-197 και 198-214).

Σχετικά με τους συσχετισμούς της ηθικής φιλοσοφικής θεώρησης με την ενόραση, την πεποίθηση και τη θεμελίωση της ανθρώπινης ευαισθησίας στον ορθολογισμό και τη δικαιοσύνη. Επίσης, η σημασία της γλωσσικής στρόφης, εν γένει, ως κατευθυντήριοι στόχοι που δημιουργεί νέα κοινωνιολογικά και ανθρωπολογικά πρότυπα. Για την προσέγγιση της ψηφιακότητας, τα παραπάνω χαρακτηριστικά αποτελούν ένα πρότυπο ανθρωπολογικής δραστηριότητας.

26. Williams, Bernard, *Αιδώς και Ανάγκη, Ατομική βούληση, πράξη και ευθύνη στην Αρχαία Ελλάδα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2014. (σσ. 60-61, 73-82, 105-108, 116-117, 201-209 και 223-233).

Σχετικά με την εμπρόθετη ή όχι δράση, την ατομική ευθύνη, τη δυνατότητα, την ελευθερία και την εξουσία, την αναγκαιότητα, την επιθυμία και τον ανθρώπινο χαρακτήρα (μέσα από το φως της ηρακλείτιας ρήσης «ήθος ανθρώπω δαίμων»), και πώς τα επεξεργάζονται όλα αυτά οι σύγχρονες θεωρήσεις από το χώρο της φιλοσοφίας των συναισθημάτων.

27. Wittgenstein, Ludwig, *Γλώσσα, Μαγεία, Τελετουργία, Καρδαμίτσα*, Αθήνα, 1990.

Η μαγεία ως φυσική και τεχνολογική θεώρηση και μαζί εργαλείο των απαρχών του πολιτισμού. Αυτολεξεί: «Ο άνθρωπος είναι ένα τελετουργικό ζώο» (σ.13) και «Ο άνθρωπος δεν είναι μονάχα κατασκευαστής επιστημονικών υποθέσεων. Είναι ταυτόχρονα κι ένα τελετουργικό πλάσμα». Για της ανάγκες της εργασίας μας θα επισημάνουμε την πρόταση: «Πρέπει να οργάνουμε τη γλωσσική επικράτεια» (σ.33), καθώς συνταιριάζει με τη μεθοδολογική ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης χειροπρακτικής εφαρμογής που δύναται να παράγει και εννοιολογικά αποτελέσματα ή «θεωρίες». Άραγε, η πρακτική της ψηφιοποίησης

αντιπαραβάλλεται με την πρακτική του οργάνωματος; Και εάν ναι, αποτελεί αυτή η διαδικασία την «υλικότητα» για την οποία κάνουμε λόγο;

11. ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ:

Ψηφιακές Κοινωνικές Επιστήμες του Ανθρώπου
 Φαινομενολογία, Επιστημολογία
 Φιλοσοφία Νέων Τεχνολογιών, Διεπιστημονικότητα
 Ψηφιακή Γλώσσα, Ψηφιακός Λόγος, Ψηφιακότητα
 Υλικότητα, Αφηγηματικότητα, Φαντασιακό
 Υπερβατολογικό Γνωσιακό Πεδίο, Αξιωματικές Θεωρίες
 Χρήση/Δράση/Διάδραση
 Αντικειμενοποίηση, Εντολοποίηση, Κωδικοποίηση
 0 και 1, digit, Ψηφιακά Συμβάντα
 Μορφισμοί, Ψηφιοθεωρήσεις

12. ABSTRACT

DIGITALITY & new narratives of the imaginary

Programming conditions of anthropological situations

Keywords:

Digital Humanities, Phenomenology, Epistemology

Philosophy of New Technologies, Interdisciplinarity

Digital Language, Digitality, Materiality, Narrative, Imaginary

Transcendental Cognitive Science, Axiomatic Theory

Interactivity, Objectification, Codification

0 and 1, digit, Digital Events, Morphisms, Digitations

In this paper I attempt an approach of digital technology and examine it through its own tools and applications which are realized in modern civilization. The context opened by this performance and the functionality of digital technologies creates an evolutionary field of human encounter with new forms of materiality. The conceptual definition of this material is what I call digitality. Digital technology is concerning a new narrative organization of the World and of the Reality, a new worldview. The thesis develops as an interdisciplinary project as I choose methodological ways from different but related areas of scientific knowledge.

By using this complex epistemological and methodological approach I propose to draw up a generalized conceptual framework on the basis of which we could: Describe, understand and interpret the whole of the digital process both in the practical and the theoretical field of its manifestations. Because in this new technological development of digitality I find important points of weak theoretical competence and the absence of appropriate

conceptual terms, elements that would satisfy a more complete conception of the new reality if there was the possibility of their interdisciplinary supervision. For the above reasons and with a tool of synthesis of methodological approaches I summarize a development plan that could be the core of a theoretical conceptual triptych with distinct implementation steps and the following order:

i. I propose to define terms that will be useful in conceiving this "new reality".

ii. We also apply modern methodological tools from rigorous scientific disciplines such as anthropology, biology, philosophy of language, psychology, phenomenology and philosophy of emotions, as well as quantum mechanics, topology and abstract mathematics.

iii. Finally, form a unified theoretical platform, a background with the perspective of a theory, which we will harmonize in the most complete with modern epistemological and knowledge-expectations requirements.